

Tomasz Zarębski

Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wrocław

Sébastien Pesce: *Enacting the concept of “definition of the situation” in the field. The case of socioclinics* (Wykorzystanie pojęcia „definicja sytuacji” w pracy terenowej. Perspektywa socjokliniczna).

Wrocław, 31 stycznia 2018 r.

Od 2014 roku w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu toczą się cykliczne *Debaty humanistyczne – tezy, tropy, interpretacje* w wewnątrzuczelnianej współpracy pod nazwą *Academia privata*. Ostatniego dnia stycznia 2018 r. gościem *Debaty humanistycznej* był dr Sébastien Pesce (Uniwersytet w Tours, Wydział Nauk o Edukacji i Wychowaniu, oraz Zespół Badawczy „Edukacja, Etyka, Zdrowie”), który wygłosił wykład pt. *Enacting the concept of “definition of the situation” in the field. The case of socioclinics* (Wykorzystanie pojęcia „definicja sytuacji” w pracy terenowej. Perspektywa socjokliniczna). Przedstawienie przez dra Pesce zarysu koncepcji, korzystającej z dorobku klasycznego pragmatyzmu oraz późniejszej szkoły chicagowskiej w zakresie rozumienia sytuacji i aplikacji pojęcia „definicja sytuacji” w badaniach poradnictwa oraz praktyce edukacyjnej, było bez wątpienia ważnym wydarzeniem w intelektualnym życiu środowiska pedagogicznego i filozoficznego Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.

Bodaj pierwszą całościową próbę refleksji na ten temat podjęli amerykańscy klasycy pragmatyzmu, począwszy od twórcy tego kierunku Charlesa Sandersa Peirce’a (Peirce, 1997), a potem pojęcie to systematycznie pojawiała się, w rozmaitych odmianach i rozumieniach, zarówno w pracach późniejszych pragmatystów, jak i socjologów czy filozofów do nich nawiązujących (np. James, Dewey, Znaniecki, Thomas, Schütz, Waller, Mead, Bauer, Blumer, Goffman, Garfinkel, Woods i in.). Pojęcie „definicja sytuacji” jest ważne i ma znaczenie praktyczne, ponieważ każde skuteczne działanie (również pomocowe, poradnicze czy wychowawcze) odnosi się do konkretnej sytuacji i w niej jest realizowane, a przez to wymaga ono właściwego zdiagnozowania i oceny, która będzie wpływała na kierunki działań, dobór odpowiednich środków i metod, przewidywane efekty oraz na ewaluację skuteczności podjętego działania. Tym, co pragmatyczne podejście istotnie wniosło do naszego

rozumienia sytuacji, jest ściśle powiązanie tego pojęcia ze „zbiorem wartości i postaw”, zarówno obiektywnych, czyli zewnętrznych (społecznych, religijnych, ekonomicznych, kulturowych), indywidualnych bądź grupowych, jak i tych postaw, które formują u jednostki subiektywną koncepcję sytuacji, w jakiej dana osoba się znajduje. Działanie zaś rozumiane jest jako akt faktycznie zmieniający daną sytuację (Thomas i Znaniecki, 1918/1998). Inne koncepcje podkreślały przede wszystkim aktywność i tworzenie przez jednostkę szeregu możliwości sprzyjających podjęciu działań (Waller, 1932), a także „cielesny” i symboliczny aspekt interakcji zachodzącej w sytuacji, przejawiany w formie gestów i ruchów ciała (Mead, 1975). Ponadto z pragmatyczną koncepcją sytuacji dadzą się uzgodnić niektóre filozoficzne koncepcje dotyczące zwyczaju czy nawyku (Peirce, 1997), zwłaszcza zaś wyrosła w tradycji francuskiej refleksja nad jego kognitywnym aspektem, tzw. koncepcja inteligentnych nawyków (Maine de Biran, 1779/1929; Ravaisson, 1838/2008). Według Pesce’a w rzeczywistym konstruowaniu definicji sytuacji istotne są również koncepcje świata przeżywanego (np. Varela, Thompson i Rosch 1991), a także fenomenologiczne rozumienie ciała (Merleau-Ponty, 2017).

Jedna z koncepcji zastosowana w kontekście edukacyjnym zakłada, że: „Nauczyciel definiuje sytuacje poprzez swoje własne role i cele, zwłaszcza gdy wiąże się one z jego celami instruktazowymi i dyscyplinarnymi, i wyznacza uczniom role i cele, które zgodne są z jego własną wizją. Selektywnie postrzega i interpretuje zachowanie ucznia w świetle własnej definicji sytuacji. W oparciu o dalszą interakcję z uczniami i wybiórcze postrzeganie tych uczniów tworzy koncepcję poszczególnych uczniów (oraz klasy), którzy podlegają ocenie, kategoryzacji i są etykietowani według tego, w jakim stopniu wspierają jego definicję sytuacji” (Woods 1979).

Przedstawiona przez dra Pesce socjokliniczna analiza sytuacji, sięgając do wspomnianych wyżej koncepcji i wyników badań psychologicznych oraz socjologicznych, domaga się uwzględnienia zarówno manifestowanych uczuć, wypowiedzianych słów, jak i sygnałów płynących z kontekstu społecznego, w jakim się rozgrywa. Ważne w tej analizie jest odkrywanie ukrytych celów u poszczególnych aktorów danego wydarzenia i zrozumienie podejmowanych przez nich kroków, które do realizacji tych celów prowadzą, z uwzględnieniem społecznego i kulturowego tła, stanowiącego dynamiczną ramę analizowanego działania. W dotychczasowych badaniach, najczęściej ograniczających się do analizy międzyosobowej relacji, koncentrowano się na dualnym aspekcie sytuacji edukacyjnych, poradniczych, terapeutycznych i/lub pomocowych. Zaprezentowane przez dra Pesce’a podejście „kliniczne” jest bardziej holistycznym spojrzeniem na to, jak konstruujemy sytuację, a przez to pomaga nam lepiej zrozumieć sam proces konstruowania sytuacji.

Ostatecznie, przy takim podejściu, sytuacja edukacyjna poradnicza czy terapeutyczna przyjmuje postać semiozy (Peirce, 1997), a ściślej edusemiozy, w której dochodzi do odczytywania i interpretowania występujących w definiowanej sytuacji znaków i gestów; sytuacja jest więc swego rodzaju środowiskiem semiotycznym. Rozwijanie semiotycznej świadomości nauczyciela, terapeuty, doradcy

powinno zatem być – zgodnie z przyjętą koncepcją – jednym z priorytetów ich kształcenia i poradniczego wsparcia. Znaki, w powyższym rozumieniu, odgrywają główną rolę zarówno w uczeniu się, zasięgnięciu porady, jak i nauczaniu lub doradzaniu, albo świadczeniu innej formy pomocy. Natomiast procesy semiotyczne mogą ułatwić nauczycielom, doradcom, terapeutom czy pracownikom socjalnym wyjście z sytuacji trudnych, ponieważ wprawna redefinicja sytuacji może skutkować wytworzeniem nowych nawyków i odpowiednio edukacyjnych, poradniczych, terapeutycznych „gestów”, które będą bardziej przyjazne semiotycznej „wspólnocie” klasy i nauczyciela, doradcy i radzącego się, terapeuty i pacjenta, pomagającego i wspomagającego.

Przedstawiona przez Pesce’a koncepcja jest niewątpliwie płodna heurystycznie, pozwala bowiem zrozumieć za pomocą kategorii zaczerpniętych z pragmatyzmu proces pomocowy lub edukacyjny jako semiozę, poprzez którą sama sytuacja jest definiowana. Perspektywa ta wydaje się również warta dalszego opracowania i uszczegóławiania w aplikacjach praktyki wychowawczej, szkolnej i poradniczej.

Bibliografia

- Maine de Biran, M.-F.-P.-G. (1929). *The Influence of Habit on the Faculty of Thinking*. Baltimore: The Williams & Wilkins Company.
- Merleau-Ponty, M. (2017). *Fenomenologia percepcji*. Warszawa: Aletheia.
- Mead, G. H. (1975). *Umysł, osobowość i społeczeństwo*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Peirce, C. S. (1997). *Wybór pism semiotycznych*. Warszawa: Znak-Język-Rzeczywistość i Polskie Towarzystwo Semiotyczne.
- Ravaisson, F. (2008). *Of Habit*. London & New York: Continuum.
- Thomas, W.I., Znaniecki, F. (1976). *Chłop polski w Europie i Ameryce*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza
- Waller, W. (1932), *Sociology of teaching*. New York: John Wiley & Sons
- Varela, F.J., Thompson, E., Rosch, E. (1991), *The Embodied Mind. Cognitive Science and Human Experience*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Woods, P. (1979), *The Divided School*. London: Routledge & Kegan Paul.